

Literatur – IRODALOM – Litterature.

Magyar könyv a neolithikumról. *Roska Márton: az ősrégészet kézikönyve II. Az újabb kőkor.* Cluj-Kolozsvár, 1927. Szerző kiadása.

Azzal az őszinte vallomással kell kezdenem, hogy amikor egy évvel ezelőtt alkalmam volt ismertetni ezen a helyen az ősrégészet első magyar kézikönyvének első kötetét, nem mertem hinni, hogy sor kerül a másodikra is s különösen azt nem, hogy ilyen hamar sorra kerül. A magyar viszonyok ismeretében nagyon indokoltnak éreztem azt a félelmemet, hogy az elmúlt évezredek csontjait, köveit, cserepeit szállító karaván az első lépéssel elakad a magyar Szaharán s bele fúl a részvégtlenség homokjába. Hiszen a régészet nem tartozik azok közé a tudományok közé, amelyen kap a magyar közönség, — bár kapkodni egyik után se nagyon kapkod. Legföljebb népszerűsítő munkát hajlandó a kezébe venni, azokat se éppen olvasásra, hanem inkább asztaldíszül való elhelyezésre, ennél fogva nem annyira tudományt kíván tőlük, mint inkább drága kötést és sok képmellékletet, lehetőleg több színben. Itt, ahol a közönség érdeklődéséhez közelebb álló magyar nyelvtudomány és magyar történeti tudomány kézikönyve jelentékeny hivatalos támogatás mellett is nagyon lassan dőcög előre, milyen kilátással indíthatta el tudós könyvei karavánját a jeles erdélyi régész, aki semmiféle hivatalos támogatásra nem számíthatott?

Úgy tudom, nem is számított másra már az első kötet útrabocsátásakor se, mint az erdélyi magyar közönség áldozatkészségére s úgy lát-
szik, neki volt igaza: arra még a tudós is úgy építhet, mint a kösziklára. Az erdélyi magyarság most zuhan a mélypontja felé annak a gazdasági válságnak, amelyből mi, ha sajtó tagokkal is, már kifelé vánszorgunk s ime Roska Mártont mégis hozzá segítette ahhoz, hogy az ősrégészet kézikönyvének második kötetét is megjelentethesse, s ezzel hálaára kötelezte nemcsak a szerzőt, hanem a magyar tudományosságot is. A szerző újabb kötetekkel fogja leróni háláját, a magyar tudományosságnak azonban minden új kötet az adósságát gyarapítja, a szerzővel is, az erdélyi magyarsággal szemben is. Én legalább azt hiszem, hogy Roska Márton nélkül még sokáig várnunk kellett volna az ősrégészet kézikönyvére s ha akad

is vakmerő régész, aki megkísérli ezt a tudományos dolmen-építést, *hol van itt az a közönség, amely összevetett vállal segít a megmunkált köveket felemelni?* Ha valaki azt veti ellenem, hogy ennek a kérdésnek a ke-serúsége túlzott, annak újabb kérdéssel felelek: hol van a zoológia, a botanika, a geologia, a plaeontologia, a leiró földrajz modern magyar kézikönyve?

Minden elismerés Roska Mártonnak, aki hitt és minden dicsőség Erdély magyarságának, amelyben lehet hinni!

Az ősrégészet kézikönyve második kötetének tárgya az ó és új neolithikum, az aeneolithikum határáig és a beosztása, szempontjai, szelleme azonosak a régibb kőkort ismertető első kötetével. Bevezetésül a sok évezredet magában foglaló kor természeti viszonyait, növényvilágát és állatvilágát ismerteti, csak a legszükségesebb tudnivalókat adván kellő mértéktartással. Az ó-neolithikumnak, aminek *mesolithikum* elnevezését kívánatos volna állandósítani, talán indokolatlanul sok helyet szentel, viszont az izgató hiatus-kérdés tárgyalásának csak így tud kellő alapot vetni.

Az új neolithikum, amelynek tárgyalására 422 oldalából 344 esik, két főrésztre különül: az első a kőkorszakbeli ősember külső életmegnyilvánulásával, anyagi kulturjaival foglalkozik mindenre kiterjedő, néhol sokallható s inkább zavaró, mint világosságot árasztó részletezéssel, a másik az ősember szellemi kultúrkincseit ismerteti s ethnológiájának nyomozását is megkísérli. A dolog természeténél fogva a könyvnek, mint olvasmánynak ez a legérdekesebb része, nemcsak olyan briliáns fejezeteiben, mint a *tűzről* szóló — a szerzőnek különben régebről kedvelt studiuma, amelyben ethnografiai tudását is értékesíti — hanem hipotetikusabb szakaszaiban is. A megmaradt emlékekből, a tény-törmelékekből a következtetések és logikus föltevések segítségével úgy megeleveníti a korszak emberét, hogy az évezredek ködéből szinte ismerősül lép elénk az az ősrünk, akinek a házat, a ruhát, az edényt s ha a tüzet nem is, annál többet: a családi tűzhelyet köszönhetjük.

A gyakorlati múzeumi ember szemében azonban, aki mint egyetlen magyar nyelvű tankönyvére, van ráutalva Roska munkájára, sokkal fontosabb a neolithikum anyagi kulturája, hogy úgy mondjam, a könyv „példatára” s úgy szerettem volna, ha a szerző az elmélet rovására egy kis engedményt tesz a gyakorlati célnak. A kőkor keramikájában meglehetősen nagy a zűrzavar, sok a bizonytalanság s egyelőre a német rendszerezők se a világosságot tették nagyobbá benne. A heidelberg-neuheimi, burgmolkenburgi, walter-nienburgi stb. többé-kevésbé egyénileg bevezetett s a végtelenségig szaporítható típusok ismertetése helyett hasznosabb lett volna a magyar földi neolithikum keramikájában megkísérelni a rendszerezést, mert itt igazán nincs semmi vezérfonala a vidéki régésznek. Pedig a vidéki régészek közt bizony vannak szegény tanító-emberek is, akik idegen nyelvű munkákhoz nem értenek, nem is jutnak hozzájuk s talán

csak az Archaeologiai Értesítő néhány régi kötetével vannak felfegyverkezve, az pedig a „vidéki levelezők” kritika nélkül közölt naiv értesítéseivel s a kormeghatározás nélkül reprodukált, „régí cserépedény Majsáról” aláírású képanyagával vakon vezeti gödörbe a világtalant. Így kerülhetett a napokban is a kezembe — hivatalosan rendezett vidéki kiállításból — „avarkori edény” felírással egy mondseei típusú kőkori csésze.

S itt kell érintenem — mondanom sem kell, teljes elismeréssel Roska Márton úttörő munkája iránt, akit nemcsak mesteremül tisztetek, hanem régi barátomul is szeretek — könyve egyetlen fogyatékoságát: azt, hogy amíg Erdély kőkorának a függelékben külön fejezetet szentel, addig az általános részben is csak Tordos és Erősd szerepelnek fontosságuknak megfelelően, a magyar alföldi terramarek azonban alig vannak érintve. Pedig Roska ismeri azok jelentőségét, az Archaeologiai Értesítőben bőséges anyagot is található voltna, — ha tehát figyelmét még se terjesztette ki a nagymagyarországi kőkorra, annak bizonyosan olyan okai vannak, amelyekért nem ő felelős.

Természetesen még kevésbé tehető felelőssé annak az anyagnak a mellőzéséért, amit nem ismerhet, mert publikálatlan, sőt hozzáférhetetlenül porosodik az Alföld kis múzeumaiban és iskolai „szertárai”-ban, vagy az uradalmi tiszték irodáiban szolgál gyakorlati célokat, részben mint dohányos börbönce, részben mint hamutartó. Ez inkább bűnbevallás, mint rekriminálás. Az én szegedi múzeumomban is publikálatlanul vannak kiállítva a Roska által is említett *csóka*-i terramare megmunkált csontjai, kövei, cserepei, amiket ezrével találtam nyolc rendszeres, pontos ásatás során. Ez a szalagkeramikás őstelep gazdagságban és V. Gordon Childe megállapítása szerint fontosságban is vetekszik Tordossal, amellyel közelről tartja az atyafiságot. Sajnos, attól félek, épp oly soká kiadatlanul fog maradni, mint Tordos, mert ami kis időt ki tudnék is szorítani a régészet irodalmi művelésére, elveszik az új, meg új ásatások: mindennél fontosabb a még épen hagyott temetők és telepek megmentése a dúló úri és paraszt barbárság elől.

Szabad legyen itt éppen a csókai leletek alapján megerősítenem Roskának egy kérdőjeles feltevését. A „Játékok” szakaszában azt kérdi, vajon a kőkornak emberi és állati idolumai nem tartoztak-e a gyermekjátékok közé? Azt hiszem, nagy részben odatartoztak. A csókai terramarében több cserépidolumot találtam, amelyeket össze lehetne keverni a tordosiakkal. Meglepő könnyűségük feltűnt s kiderült, hogy belül üresek s egyikét szem kavics csörög bennük. Egészen bizonyos, hogy nem kultusz-célokat szolgáló „idolumok” voltak ezek, hanem egyszerű *baba-csörgők*.

A tetoválás kérdésének eldöntésében is érdekes adatot szolgáltat Csóka, egy emberi arcot ábrázoló meglehetősen nagy cserepet, amelyen a szem és száj közt húzott zezug-vonalak piros és fehér festékekkel voltak kitöltve. Rajzát különben *Bella* Lajos közölte a *Barlangkutató*-ban.

Nem szorosán vett szakbeli dolog és ne vétessék szőrszál hasoga-

tásnak, de félreértésre adhat okot a botanikában nem nagyon jártas régészek közt, ha a *Vitis silvestris*-t, a bortermő szőlő vadját *vadszőlő*-nek mondjuk magyarul. A vadszőlő az igazi szőlővel rokonságban sem levő dísznövény (Parthenocyssus). A *Stellaria media* magyarul nem „piros tyúkszem”, mert az *Anagallis* nevű tarlóvirág, — a *Stellaria* magyarul *Csillaghír*. A *csövöly*-kagylót nem tudom, milyen magyarító szótárban találhatta Roska. A Bugát Pál iskolájából való névnek sejtem és a képből látom, hogy a *Dentalium*-ról van szó s azt tartom, legjobbj is annak nevezni, ha már a régi magyar nevét nem ismerjük. Mert lehet, hogy volt neki, — én már találtam honfoglaláskori sírban is.

Az ősrégészet kézikönyvének első kötetét mestere, *Pósta Béla* szellemének ajánlotta Roska, a másodikat három társának ajánlja, akikkel együtt ült a mester lábainál: *Buday Árpádnak*, *Kelemen Lajosnak* és *Kovács Istvánnak*. Ajánlja baráti szeretettel, egy kicsit könnyes emléknék. Fuit Ilion et fuimus Troes . . .

Móra Ferenc.

